

NAUKA KSZTAŁTNEGO PISANIA

Opanowanie umiejętności pisania dokonuje się poprzez ćwiczenia w pisaniu, do których zaliczane są ćwiczenia:

- a) w kształtnym pisaniu,
- b) ortograficzne,
- c) gramatyczne,
- d) stylistyczne.

Ćwiczenia w kształtnym pisaniu polegają na **doskonaleniu strony graficznej pisma**. Ich celem jest opanowanie techniki czytelnego i estetycznego pisania. Nauka kształtnego pisania przebiega w trzech etapach:

- a) przygotowawczym,
- b) właściwej nauki pisania,
- c) doskonalenia nabytych umiejętności.

Na **etapie przygotowawczym** znaczenie mają ćwiczenia rozwijające **sprawność motoryczną**, która stanowi jeden z elementów składających się na dojrzałość dziecka do nauki pisania.

Strona motoryczna umiejętności pisania polega na skoordynowaniu ruchów ręki: ramienia, przedramienia, nadgarstka i palców. Układ kostny i mięśniowy dziecka 6-7-letniego nie jest jeszcze w pełni rozwinięty, dlatego w początkach nauki pisania duże trudności może sprawiać dziecku:

- zharmonizowanie dużych (ramię, przedramię) i małych ruchów ręki (dłoń, nadgarstek, palce) z równoczesną umiejętnością włączania odpowiednich napięć poszczególnych grup mięśni,
- konieczność posługiwania się szeregiem drobnych ruchów ręki przy stałej zmianie ich kierunków (w górę, w dół) i przy jednoczesnym zachowaniu kierunku pisania (od lewej strony do prawej),
- organizacja przestrzenna i rytmiczność pisma (miejsce rozpoczynania wyrazów, rozmieszczenie w liniaturze, utrzymanie właściwych odstępów oraz rozmiarów liter).

Gotowość dziecka do nauki pisania jest określonym stanem – rezultatem procesów zachodzących w jego organizmie. Z tego względu przygotowanie do nauki pisania powinno uwzględniać wszystkie etapy rozwoju ruchowego dziecka. W przypadku stwierdzonych opóźnień rozwoju należy zacząć ćwiczenia od etapu rozwoju ruchowego, w którym dziecko się znajduje. Gdy opóźnienia te są duże, rozpoczynamy od ćwiczeń ogólnej sprawności ruchowej.

Ćwiczenia ogólnej sprawności ruchowej:

- ćwiczenia równowagi (chodzenie po linii, ławeczce gimnastycznej, krawężniku),
- chody i marsze ze zmianą kierunku poruszania się na określony sygnał (dźwiękowy, wzrokowy),
- ćwiczenia orientacji kierunkowej związane z percepcją słuchową (*Skąd dochodzi głos?*),
- zagadki ruchowe (imitowanie i odgadywanie czynności),
- zabawy wdrażające do gospodarowania własnymi ruchami i usprawniające koordynację ruchów (naśladowanie ptaków, samolotów),
- zabawy ruchowo – zręcznościowe (toczenie, rzucanie i chwytanie różnych przedmiotów),
- zabawy zręcznościowe w sali (bilard, kręgle, bierki, pchełki),
- podskoki na jednej nodze, przeskakiwanie przeszkód, ćwiczenia ze skakanką, czołganie się.

Wszystkie te ćwiczenia mają na celu:

- usprawnianie ogólnej koordynacji ruchów i kontroli nad własnymi ruchami,

- rozluźnianie i uelastycznianie zbyt silnie napiętych mięśni,
- uzyskiwanie ruchów celowych, skierowanych na określone punkty, przedmioty.

Ćwiczenia sprawności manualnej

Ćwiczenia te stanowią ostatni etap przygotowania dziecka do nauki pisania. Celem ich jest usprawnianie motoryki rąk i koordynacji wzrokowo-ruchowej oraz orientacji kierunkowej i przestrzennej, a także koncentracji uwagi.

Do ćwiczeń sprawności manualnej należą:

a) ćwiczenia rozmachowe (rozluźnianie napięcia mięśni ramienia i przedramienia):

- zamalowywanie farbami dużych płaszczyzn (gazety, kartony) dużym pędzlem, ruchami poziomymi, pionowymi z zachowaniem kierunku od lewej strony do prawej, z góry na dół,
- zamalowywanie pędzlem dużych konturowych rysunków,
- pogrubianie konturów dużych form geometrycznych i dużych rysunków,
- malowanie dużych form kolistych z zachowaniem kierunku pisania owali liter, płynnym, ciągłym ruchem,
- malowanie dużych form falistych i szlaków,

b) ćwiczenia manualne (usprawnianie małych ruchów ręki: dłoni, nadgarstka, palców):

- montowanie konstrukcji z gotowych elementów (klocków, krążków),
- układanki płaskie (obrazkowe, geometryczne), z klocków, wtyczkowe - z zachowaniem stopnia trudności:
 - na wzorze,
 - według wzoru,
 - bez wzoru (z pamięci lub z domysłu),
- modelowanie z plasteliny, modeliny, zaczynając od form prostych (kulek, wałeczków) do bardziej złożonych, wymagających łączenia różnych elementów,
- nawlekanie koralików, przewlekanie sznureczka przez otworki w tekturkach,
- zwijanie włóczki, nici,
- wycinanie nożyczkami z papieru z zachowaniem stopnia trudności: cięcie po linii prostej, łamanej, ukośnej, falistej,
- wycinanki – naklejanki z papieru, materiału, włóczki,
- wydzieranki – naklejanki,
- szycie ścięgiem fastrygowym,
- formy płaskie i przestrzenne wykonywane techniką origami, kirigami,
- ćwiczenia drobnych ruchów palców, np. naśladowanie gry na pianinie, pisanie na maszynie, wytrzępywanie piasku z rękawa,
- stemplowanie,

c) ćwiczenia graficzne (grafomotoryczne – usprawnianie drobnych ruchów ręki ułożonej w pozycji jak przy pisaniu):

- ćwiczenia mięśni dłoni i drobnych mięśni palców:
 - zamalowywanie małych przestrzeni kredkami,
 - kreskowanie – wypełnianie konturów liniami poziomymi, pionowymi, ukośnymi z zachowaniem kierunku od lewej do prawej strony, z góry na dół,
 - kopiowanie rysunków – wodzenie po wzorze, np. przez kalkę techniczną,
 - pogrubianie konturów – wodzenie bezpośrednio po wzorze flamastrem, kredką,

- prowadzenie linii równoległych między dwiema równoległymi szerzej ustawionymi w stosunku do siebie,
- kreślenie form kolistych, falistych i prostych według wzoru,
- odtwarzanie układów linearnych z elementów powtarzających się cyklicznie, różniących się kształtem, kolorem, w liniaturze, zgodnie z kierunkiem pisania,
- samodzielne rysowanie szlaczków bez odrywania ręki (przedmioty, figury geometryczne),
- wykonywanie rysunków dowolnych kredkami świecowymi, ołówkowymi,
- ćwiczenia płynnych, rytmicznych, ciągłych i postępujących ruchów pisarskich:
 - obrysowywanie szablonów wewnętrznych i zewnętrznych,
 - pogrubianie konturów linią ciągłą po wzorze,
 - wypełnianie konturów linią ciągłą, tworzącą spiralę,
 - rysowanie wzorów po śladzie kropkowym, kreskowym,
 - dokończenie zaczętego wzoru – najpierw przez pogrubienie wzoru, potem łączenie linii przerywanych i na koniec samodzielne dokończenie ciągłym ruchem,
 - odwzorowywanie szlaczków według wzoru,
 - rysowanie znaków literopodobnych w liniaturze, w zmniejszającym się stopniowo wymiarze aż do liniatury zeszytu.

W miarę potrzeby można zastosować ćwiczenia w rozpoznawaniu liniatury w powiększonym formacie i na kartkach z zeszytu:

- kreślenie ciemniejszym kolorem grubszych linii,
- zamalowywanie przestrzeni między nimi,
- wpisywanie szlaczków,
- rysowanie lub wklejanie elementów geometrycznych i rysunkowych,
- wklejanie kolorowych pasków papieru.

W zależności od stopnia obniżenia sprawności manualnej ucznia można stosować kolejno ćwiczenia rozmachowe, manualne i graficzne lub pominąć któryś z etapów, zaczynając na przykład od ćwiczeń graficznych.

Etap właściwej nauki pisania, poprzedzony etapem przygotowawczym, rozpoczyna się od opanowania schematów liter i ich połączeń. Na opanowanie schematu litery pod względem graficznym składają się trzy elementy:

- wyobrażenie kształtu – wzoru litery jako graficznego odpowiednika głoski,
- wzrokowe ujęcie szczegółów konstrukcyjnych litery,
- motoryczne wykonanie.

W nauce poprawnego pisania liter pod względem graficznym wskazane jest stosowanie następujących ćwiczeń:

- kreślenie ręką dużych liter w powietrzu,
- pisanie dużych liter na tablicy – wodzenie po wzorze,
- pisanie, malowanie liter farbami na arkuszach papieru różnej wielkości,
- lepienie liter z plasteliny,
- układanie liter z kolorowych drucików (chenille),
- wyszywanie liter,
- odgadywanie liter pisanych palcami na plecach kolegi / koleżanki,
- kreślenie liter nogą prawą / lewą na podłodze,
- odgadywanie liter z zasłoniętymi oczami,
- tworzenie kształtów liter za pomocą ciała – indywidualnie, parami, w grupie,
- układanie liter z patyczków,
- pisanie liter za pomocą szablonów,
- obwodzenie wzorów liter w zeszycie, kalkowanie przez kalkę techniczną.

Przy opracowaniu graficznym liter, poza uchwyceniem ich charakterystycznych elementów, należy zwrócić uwagę na sposób pisania z zaznaczeniem miejsca rozpoczęcia i rozmieszczenia w liniaturze zeszytu.

Podczas ćwiczeń w kształtnym pisaniu trzeba też dążyć do tego, aby dzieci nauczyły się **pisać litery łącznie, czytelnie, we właściwym tempie i estetycznie**.

Dla uczniów z obniżoną sprawnością manualną najtrudniejsze do zrealizowania jest kryterium estetyki pisma. Często, pomimo systematycznych ćwiczeń i usilnych starań z ich strony, nie udaje się uzyskać ładnego, kształtnego pisma. Jest to jednak problem drugorzędny w stosunku do czytelności i tempa, zwłaszcza w dalszych latach nauki szkolnej.

Trzeci etap nauki kształtnego pisania – **doskonalenie nabytych umiejętności** - obejmuje ćwiczenia w:

- a) przepisywaniu,
- b) pisaniu z pamięci,
- c) pisaniu ze słuchu.

W ćwiczeniach pisania należy pamiętać o przestrzeganiu następujących zasad dydaktyki:

- stopniowania trudności,
- indywidualizacji,
- systematyczności.

Podane przeze mnie przykłady ćwiczeń mogą być wykonywane nie tylko podczas zajęć korekcyjno – kompensacyjnych, lecz także na lekcjach kształcenia zintegrowanego, zajęciach dydaktyczno – wyrównawczych oraz w domu. Poprzez swoją atrakcyjną formę podnoszą motywację dzieci do pracy i pozytywne nastawienie do zajęć, a ponadto wzmacniają koncentrację, eliminują nadmierne pobudzenie ruchowe, relaksują.

Ćwiczenia usprawniające grafomotorykę są czasochłonne. Dlatego wskazane jest, aby były systematycznie wykonywane w domu pod ścisłą kontrolą rodziców.

Opracowanie – MAŁGORZATA GRUSZCZYŃSKA

Bibliografia

1. Cerańska G.: *Praca z dzieckiem w wieku przedszkolnym*. W: *Biuletyn Informacyjny Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Dysleksji*, nr 11 / wrzesień 1998.
2. Czajkowska I., Herda K.: *Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne w szkole*. Warszawa 1989.
3. Dembińska M., Chrzanowska M. : *Popatrz, dotknij, powiedz*. Warszawa 1999.
4. Gąsowska T., Stępkowska Z.: *Praca wyrównawcza z dziećmi mającymi trudności w czytaniu i pisaniu*. Cz. II. Warszawa 1978.
5. Jastrząb J.: *Usprawnianie funkcji percepcyjno-motorycznych dzieci dyslektycznych*. Warszawa 2002.
6. Malendowicz J.: *O trudnej sztuce czytania i pisania*. Warszawa 1978.
7. Sawa B.: *Jeżeli dziecko źle czyta i pisze*. Warszawa 1987.
8. Turewicz W.: *Organizacja pracy korekcyjno-kompensacyjnej*. W: *Jak pomóc dziecku z dysortografią*. Zielona Góra 2000.
9. Waszkiewicz E.: *Zestaw ćwiczeń do zajęć korekcyjno-kompensacyjnych dla dzieci przed-szkolnych*. Warszawa 2002.